

SINONIMIA LEXICULUI SPECIALIZAT MILITAR

Lect.univ. Speranza TOMESCU

In this paper, we are investigating the aspects related to synonymy within the military language. This semantic relation is known to be a feature that is not characteristic to terminologies in general. Military terminology, however, seems to be particularly rich in cases of synonymy, which characterizes it as a non-typical terminology. Many examples of synonyms are analyzed, and the study shows that not all of them are perfect semantic equivalents. Some of the cases of linguistic equivalence presented in the paper are cases more often met in specialized languages than the other synonyms: the relation between a term and its acronym.

Alături de polisemie, sinonimia reprezintă o sursă de ambiguitate în cadrul terminologiilor, cu indicația de a fi evitată într-o terminologie în sens strict. Prezența unui număr notabil de sinonime în cadrul TMil caracterizează nefavorabil această terminologie sub aspectul clarității și univocității sensului termenilor militari. Exemple de sinonime sunt: MILITAR – COMBATANT – LUPTĂTOR, ARME N.B.C. – ARME DE NIMICIRE ÎN MASĂ, ARUNCĂTOR – LANSATOR – MORTIER – BRAND, ARMATĂ – ARMIE – OASTE – OȘTIRE, CONFLICT ARMAT – CONFRUNTARE ARMATĂ ș.a.

Dacă în lexicografie sinonimia este o manieră auxiliară de definire, utilizată alături (cazul definiției din DEX a termenului ARUNCĂTOR) sau în loc de parafrază definițională (vezi SUBMERSIBIL), în terminografie, transcodajul în limba naturală al unui simbol, acronim sau al unei formule, sigle este sinonim¹ cu simbolul, acronimul, formula sau sigla respective. Siglarea este foarte importantă ca metodă folosită în terminologiile actuale în general, iar în TMil, în mod particular, deoarece ea reprezintă un tip special de sinonimie, care conferă statut de termen (unitate) unor sintagme ample care funcționează în cadrul terminologiilor. Este și cazul termenului S.T.L., o *siglă* al cărei transcodaj în limba naturală este SUBSTANȚĂ TOXICĂ DE

¹ Pentru amănunte privitoare la sinonimie în *terminologii*, vezi și Bidu-Vrănceanu, A. 1993.

LUPTĂ. Cei doi termeni funcționează în variație liberă în cadrul TMil (situație analizată pe larg în Partea a II-a și a IV-a din *Terminologia militară. Delimitări. Caracteristici. Relații cu alte limbaje* – vezi Bibliografia). La statutul *acronimelor, simbolurilor și siglelor* se fac referiri și sub 4.3. în lucrarea citată, iar despre *formule*, ca cele din chimie, de exemplu, nu se poate vorbi în cazul TMil.

În afara *variantelor grafice ale aceluiași termen*, fenomen menționat mai sus, sinonimia ar trebui să fie foarte redusă în terminologii. Desigur, se poate vorbi despre sinonimia între o denumire / un termen și definiția sa. Altminteri, *echivalențele* din cadrul terminologiilor sunt mai degrabă *cvasisinonimii*, nu *sinonimii absolute* și sunt foarte reduse numeric, mai mult niște accidente, raportat la marea masă a termenilor care funcționează într-un domeniu sau altul. Sinonimiile din cadrul TMil o caracterizează, așadar, ca o *terminologie atipică* din punctul de vedere al acestei *relații semantice*.

Ca și polisemia, sinonimia nu este o relație semantică de dorit într-o terminologie, deoarece afectează calitatea termenilor de a fi monosemantici, de a avea un sens univoc și monoreferențial². Iar TMil face și în cazul sinonimiei, ca și în cel al polisemiei, excepție de la regula terminologiilor, având un număr reprezentativ de sinonime.

Sinonimia poate fi ori echivalență semantică ori identitate. Caracterul aproximativ al sinonimiei este relevat de faptul că există puține sinonime absolute, de aceea se poate afirma că sinonimia este o relație de sens care acordă importanță diferențelor explicite. Între majoritatea sinonimelor există:

- diferențe semantice, care pot fi redată prin seme specifice cu valoare distinctivă între două (sau mai multe) sinonime; este cazul termenilor AMIRAL și GENERAL, care desemnează grade egale în ierarhia militară, dar diferă prin componente de sens care se pot exprima astfel: „în forțele aeriene / terestre” pentru GENERAL, respectiv „în forțele navale” pentru AMIRAL;

- diferențe sintactice sau contextuale, relevate la nivelul expresiilor / sintagmelor în care pot intra anumite cuvinte / anumiți termeni, dar nu și sinonimele acestora; putem remarca aceasta în cazul termenilor ARUNCĂTOR, BRAND, MORTIER și LANSATOR; toți au același referent, numai că (în afara unor diferențe pragmatice care afectează echivalența în cazul lui MORTIER – termen învechit și al lui LANSATOR – termen neologic încă neînregistrat în LMil) diferă prin posibilitățile combinatorice care exprimă subdiviziuni conceptuale distincte; termenul ARUNCĂTOR

² Vezi Forăscu, N. în Bidu-Vrănceanu, A. și Forăscu, N. 2005: 96, unde se precizează că: „două sau mai multe unități de limbă se pot afla în sinonimie dacă desemnează în mod global același obiect în situații în care distribuția dialectală și cea stilistico-funcțională sunt neglijate”. Or, în terminologii, *situația stilistico-funcțională* nu poate fi neglijată, ea este primordială pentru sensul unităților de limbă astfel considerate: *stilul limbii* este, în acest caz, cel *tehnico-științific*, ale cărui unități sunt *monosemantice*.

poate funcționa singur sau cu determinări ca ~ DE GRENADE, ~DE FLĂCĂRI, ~DE BOMBE, ~ DE MINE (conform LMil), termenul LANSATOR poate funcționa singur (conform DEX) sau însoțit de determinări ca ~ DE RACHETE și ~ DE GRENADE (cum apare deseori în presa scrisă și audio-vizuală); cei doi termeni sunt sinonime absolute numai ca termeni simpli sau în sintagma LANSATOR / ARUNCĂTOR DE GRENADE; LANSATOR nu figurează în niciuna dintre sursele consultate cu ceilalți determinanți ai lui ARUNCĂTOR, iar acesta din urmă nu se combină cu determinarea DE RACHETE, specifică lui LANSATOR; în privința termenilor MORTIER și BRAND, trebuie menționat că aceștia nu funcționează cu determinări; în concluzie, termenii LANSATOR, MORTIER, ARUNCĂTOR și BRAND nu sunt sinonime absolute datorită unor diferențe sintactice;

- diferențe pragmatice, care sunt, de obicei, indicate cu ajutorul mărcilor de uzaj în dicționarele generale de limbă; un bun exemplu de acest fel este ARMIE, sinonimul termenului ARMATĂ; cel dintâi are, în DEX, marca de uzaj (Înv.), pe când termenul ARMATĂ nu este însoțit de această marcă, el fiind un termen militar actual; putem afirma că ARMIE și ARMATĂ nu sunt sinonime absolute, deoarece ele diferă din punct de vedere stilistico-funcțional.

Se poate, totuși, vorbi de sinonimie absolută în cazul câtorva termeni militari, ceea ce impiedică și mai mult asupra caracterului univoc al sensului termenilor militari în ansamblul TMil. Pot fi amintiți aici termeni ca: ARME N.B.C. – ARME DE NIMICIRE ÎN MASĂ, LANCE – SULIȚĂ, PISTOL-MITRALIERĂ – AUTOMAT, BOMBĂ NUCLEARĂ – BOMBĂ ATOMICĂ, SUBMARIN – SUBMERSIBIL din câmpurile lexico-semantice analizate de noi pentru elaborarea acestei lucrări; precum și câteva exemple din presa scrisă: FORȚELE NAȚIONALE – ARMATA NAȚIONALĂ, CONFLICT ARMAT – CONFRUNTARE ARMATĂ, AERONAVE (DE SUPRAVEGHERE) AWACS – AVIOANE AWACS, ASISTENȚĂ MILITARĂ – AJUTOR MILITAR – SPRIJIN MILITAR (după cum se poate constata consultând lucrarea *100 de ore, plus... Irak: jurnal de război*, indicată la Surse). În privința tipului de sinonimie în care se află termenii militari menționați aici din presă (cu excepția perechii AVIOANE / AERONAVE AWACS), trebuie precizat că aceștia sunt compuși prin juxtapunere, reprezintă creații mai mult sau mai puțin ad-hoc³ și poate că unii dintre ei au devenit sinonimi absoluți cu perechile lor tocmai datorită juxtapunerii cu un adjectiv. De exemplu, FORȚE este, de fapt, un hiponim al lui ARMATĂ, însă în compuşii FORȚELE NAȚIONALE și ARMATA NAȚIONALĂ ei au devenit sinonimi.

³ Pentru mai multe detalii privitoare la aspectele sintagmatice ale TMil, vezi Partea a III-a.

Un ultim tip de sinonimie la care ne putem referi privitor la TMil îl reprezintă echivalența perfectă dintre termenii polimembri și siglele corespunzătoare lor. Trebuie remarcată preferința TMil pentru termeni compuși și sintagme. Această preferință a dus la necesitatea prescurtării unor astfel de termeni. Unele siglări sunt totale, adică fiecare lexem din compunerea termenului polimembru este exprimat doar prin inițiala lui (cum este cazul lui S.T.L. – SUBSTANȚĂ TOXICĂ DE LUPTĂ) altele sunt parțiale, adică primul lexem din compunerea termenului polimembru se păstrează ca atare, iar celelalte lexeme se reduc fiecare la inițiala sa (vezi exemplul lui ARME N.B.C. – ARME NUCLEARE, BIOLOGICE ȘI CHIMICE, un sinonim absolut al termenului mai cunoscut nespecialiștilor: ARME DE NIMICIRE ÎN MASĂ). Funcționează în cadrul TMil multe tipuri de abrevieri, nu numai siglele: sigle uzuale care denumesc instituții sau servicii ale armatei (SMG – STATUL MAJOR GENERAL, SMFT – STATUL MAJOR AL FORȚELOR TERESTRE, DS – DOCUMENTE SECRETE, DIRM – DIRECȚIA DE INFORMAȚII ȘI REPREZENTARE MILITARĂ etc.), sigle ale unor denumiri de substanțe chimice de luptă, care nici nu se folosesc în formă completă (CS, VX, LSD etc.), acronime⁴ preluate din limba engleză, unde au fost formate prin trunchierea elementelor constituente și sudura ulterioară a acestora (cum este cazul termenului CIMIC, citit /simic/, ca în limba de origine, care desemnează o structură a armatelor din țările membre NATO numită CIVILIAN – MILITARY COOPERATION, în traducere: COOPERAREA MILITARI – CIVILI). Cea mai cunoscută siglă preluată, ca atare, din TMil engleză este NATO – NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION, siglă care ar fi trebuit să aibă forma românească, așa cum este și în alte limbi romanice (vezi spaniola și franceza), care o folosesc adaptat sistemului propriu: OTAN – ORGANIZAȚIA TRATATULUI ATLANTICULUI DE NORD. Putem afirma, conform accepției lingvisticii europene⁵, că siglele sunt sinonimele perfecte ale termenilor întregi pe care îi înlocuiesc din rațiuni de economie de mijloace în vorbire în general și în comunicarea profesională, în mod special.

O concluzie firească a analizei sinonimiei în cadrul TMil este că abundența de sinonime reprezintă o caracteristică a limbajului specializat militar care nu o recomandă pe aceasta ca o terminologie tipică. Trebuie remarcat, totuși, faptul că sinonimia este o trăsătură interesantă a TMil, trăsătură a cărei analiză contribuie la caracterizarea în ansamblu a acestei terminologii.

⁴ Pentru detalii privitoare la tipologia *acronimelor* în limba română contemporană atât în LC, cât și în limbajele specializate, vezi Stoichițoiu-Ichim, A. 1999: 37-49.

⁵ Vezi Lerat, P. 1995: 58, unde se face referire la „transcodajele” termenilor dintr-o limbă naturală pe care le reprezintă formulele, simbolurile, siglele și acronimele.